

УДК 316.4:338.24

Кальницька М.А.

кандидат економічних наук, доцент,
Львівський торговельно-економічний університет**СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА: ПОНЯТТЯ ТА РІВНІ ДОСЛІДЖЕННЯ****SOCIAL SECURITY: CONCEPTS AND LEVELS OF RESEARCH****АНОТАЦІЯ**

У статті проаналізовано сучасні підходи до визначення категорії «соціальна безпека». Конкретизовано визначення категорії «соціальна безпека». Обґрунтовано необхідність у цілісній системі соціальної безпеки виділяти чотири рівні – нанорівень (соціальна безпека особи); мікрорівень (соціальна безпека підприємства); мезорівень (регіональна соціальна безпека); макрорівень (національна соціальна безпека).

Ключові слова: соціальна безпека, національна безпека, рівні соціальної безпеки.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализированы современные подходы к определению категории «социальная безопасность». Обоснована необходимость в целостной системе социальной безопасности выделять четыре уровня – наноуровень (социальная безопасность личности), микроуровень (социальная безопасность предприятия), мезоуровень (региональная социальная безопасность), макроуровень (национальная социальная безопасность).

Ключевые слова: социальная безопасность, национальная безопасность, уровни социальной безопасности.

ANNOTATION

In the paper the current approaches to the definition of the category of «social safety» are analyzed. The definition of «social security» is concretized. The need to allocate four levels of social security in an integrated system of social security (nano level (social security of man); micro level (social security of enterprise); meso (regional social security) and macro level (national social security) is proved.

Key words: social security, national security, level of social security.

Постановка проблеми. Одним із основних мотивів діяльності людини і людського суспільства є потреба забезпечення безпеки. Розвиток і вдосконалення соціально-економічних систем не може повністю вирішити проблему безпеки, постійно виникають нові види небезпек, у тому числі і соціальні. Складна ситуація в національній соціально-економічній системі України сьогодні зумовлює нагальну потребу пошуку методів та способів забезпечення соціальної безпеки на всіх рівнях. Логічно, що лише розгляд всіх рівнів соціальної безпеки в цілісному комплексі дасть можливість сформулювати теоретичне підґрунтя для управління процесом гарантування як цілісної соціальної безпеки в суспільстві, так і окремого її рівня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Складність функціонування соціально-економічної системи, забезпечення динамічного її розвитку і досягнення кінцевої мети відображає велика кількість наукових джерел, які присвячені дослідженню проблем соціальної безпеки. Теоретичні та прикладні аспекти соціальної без-

пеки, різні рівні її забезпечення досліджувати такі економісти, як П.П. Антонюк [1], В.К. Антошкін [2; 3], О.Г. Білорус [5], Л. Весельська, О.І. Іляш [11], В.І. Куценко, Е.М. Лібанова, Є.Б. Ніколаєв [16], О.О. Сиченко [22], В.А. Скуратівський [23], А.А. Халецька [26], П.І. Шевчук [29]. З позицій комплексно підходу до вивчення соціально-економічного розвитку регіону з використанням моделей та методів оцінювання соціальної безпеки на регіональному рівні дослідження проведено О.І. Іляшем. Механізми управління соціальною безпекою обґрунтували О. Новікова, Н. Палій, С. Кучерук та інші. В науковій літературі в публікаціях О. Мельниченко, О. Іляш, О. Яременко досліджено організаційно-правове забезпечення соціальної безпеки з орієнтацією на аналіз ефективності соціальної політики. Проте, незважаючи на різностороннє дослідження соціальної безпеки, окреслена проблема потребує подальшого наукового дослідження.

Метою статті є науковий аналіз та конкретизація суті соціальної безпеки та її рівнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна безпека як окремий важливий складник національної безпеки «виникає як соціальний феномен у процесі розв'язання суперечності між такою об'єктивною реальністю, як небезпека, і потребою соціального індивідуума, соціальних груп і спільнот запобігти їй, локалізувати чи усунути наслідки небезпеки, реалізувавши свої соціальні інтереси найадекватнішими засобами» [13, с. 191]. Заважимо, що більшість науковців обґрунтовує соціальну безпеку як складник національної безпеки [22; 23], проте при цьому, на наш погляд, некоректно стверджувати, що «соціальна безпека національної економіки є однією з основних складових частин суспільно-економічної ситуації країни» [28, с. 72], оскільки стан соціальної безпеки національної економіки є важливою характеристикою суспільно-економічної ситуації країни.

Сьогодні в Україні основними тенденціями формування системи соціальної безпеки є «розроблення адекватного методологічного апарату супроводження функціонування системи забезпечення соціальної безпеки національної економіки; визначення чіткого переліку постійно діючих на систему забезпечення соціальної безпеки національної економіки факторів зовнішнього і внутрішнього середовища; систематиза-

ція, опрацювання та узагальнення існуючих у цій сфері наукових розробок та проведення досліджень із питань, які раніше не були предметом наукового пошуку, але є актуальними для створення сприятливих умов побудови системи забезпечення соціальної безпеки національної економіки, та розроблення на цій основі відповідного термінологічного апарату; становлення дієвої організаційної структури та розроблення адекватного нормативно-правового супроводження функціонування системи забезпечення соціальної безпеки національної економіки в Україні» [27, с. 250–251].

У сучасній науковій літературі є різноманітні трактування соціальної безпеки. Так, Г. Пастернак-Таранушенко трактує соціальну безпеку як різновид безпеки, що базується на психологічному стані населення країни [17, с. 52]. Вузько трактують соціальну безпеку Є.А. Подольська і П.О. Назаркін, які під соціальною безпекою розуміють «комплекс заходів і технологій, які спрямовані на збереження і розвиток існуючої у державі соціальної системи» [20, с. 21]. О.О. Сиченко вважає, що «у найзагальнішому розумінні соціальна безпека – це стан гарантованої правової та інституційної захищеності життєво важливих соціальних інтересів людини, суспільства і держави від зовнішніх та внутрішніх загроз» [22, с. 35]. Соціальна безпека досягається тоді, коли забезпечується нормальний рівень життя населення, що відображає ступінь задоволення матеріальних і духовних потреб людини, який характеризується розміром реальних доходів у розрахунку на людину, обсягом економічних благ, що споживається людиною, стабільними цінами економічних благ, забезпеченістю житлом, доступністю освіти, медичного, культурного обслуговування, екологічної безпеки тощо [2, с. 95].

Т.А. Шахматова пропонує використовувати поняття «соціальна безпека національної економіки» як симбіоз понять «соціальна безпека» та «національна економіка», під якою варто розуміти «забезпечений державою у процесі управління національною економікою суспільно-економічний стан, за якого забезпечується нормальний рівень життя населення й умови функціонування та взаємодії підприємств, установ, організацій, домогосподарств та інших соціальних груп як на мікро-, так і на макрорівні, мінімізуються загрози їхньому існуванню і забезпечується зростання рівня людського та економічного потенціалу країни, що здійснюється на основі відповідних правових норм за допомогою економічних і політичних інструментів» [28, с. 76]. На наш погляд, тут доцільно використовувати замість поняття «соціальна безпека національної економіки» поняття «соціальна безпека національно-економічної системи».

Сформульовані науковцями підходи до трактування суті соціальної безпеки можна по суті охарактеризувати або з позицій стану захищеності інтересів соціальних суб'єктів (людини і су-

спільства), або з позицій конкретної дії держави, спрямованої на захист соціальних інтересів та потреб. Такі концептуальні підходи до соціальної безпеки Р.П. Підлипна називає статичним (традиційним) і наслідковим [19, с. 97], а В. Горин – ситуаційним і управлінським [6, с. 70].

На нашу думку, розуміння соціальної безпеки повинно поєднувати як мету, так і всі основні складники цього поняття. Відповідно під соціальною безпекою ми розуміємо складну багатофакторну категорію, яка характеризує стан захищеності соціальних інтересів людини, суб'єктів господарювання, суспільства і держави, що, з одного боку, відображає здатність протистояти дестабілізуючій дії різноманітних зовнішніх і внутрішніх чинників, що створюють реальну загрозу стабільності у суспільстві, тобто загрозу виникнення соціальної напруженості, а з іншого боку – забезпечується (гарантується) системою соціального захисту і зрілістю соціальних інститутів у суспільстві.

У сучасній науковій літературі існують різноманітні підходи до дослідження соціальної безпеки. На думку економістів, можна виокремити чотири напрями або рівні дослідження соціальної безпеки:

- вертикальний – містить розгляд соціальної безпеки держави з позиції окремих елементів ієрархічної структури. Він ґрунтується на необхідності забезпечення формування та розвитку соціальної безпеки на регіональному, тобто мікроекономічному рівні. За цим напрямом соціальна безпека держави забезпечується соціальною безпекою регіонів, окремих територій;

- горизонтальний – зосереджує увагу на функціональній структурі соціальної безпеки, яка включає в себе трудовий потенціал, соціальну сферу, ринок праці і зайнятості населення, міграційну безпеку;

- моністичний – характеризує головні напрями забезпечення соціальної безпеки щодо вирішення проблеми тіньової економіки, корупції тощо;

- зовнішньоекономічний (соціально-психологічний) – характеризує ступінь захисту життєво важливих інтересів соціальних одиниць на макро- і мікрорівні. Цей напрям включає в себе збереження і розвиток людського потенціалу, стимулювання діяльності, соціалізації, життєзабезпечення [1, с. 214].

Такий підхід до класифікації напрямів дослідження має право на існування, проте, на наш погляд, важливо конкретизувати рівні дослідження.

Сучасна наукова думка розширює поняття безпеки за напрямами: від національної безпеки до безпеки груп і окремих осіб; від національної безпеки до системи міжнародної безпеки; від винятково військової безпеки до невійськової – політичної; економічної, соціальної тощо. Сьогодні поняття «безпека» виходить за межі національних економік, в науковий обіг вводяться та вивчаються поняття «глобальна без-

пека» та «міжнародна безпека», аналізується взаємозв'язок цих понять із національною безпекою та безпекою нижчих рівнів – регіональною, локальною (безпекою підприємства), індивідуальною. Міжнародна безпека є складником глобальної безпеки, яка відображає мегарівневі умови співіснування інституційних структур, за яких кожен член світової спільноти має можливість вільно обирати і здійснювати свою стратегію розвитку відповідно до принципів глобалізації. Безпека функціонування і розвитку економічної системи передбачає взаємозв'язок національної безпеки (макрорівень), регіональної безпеки (мезорівень), локальної безпеки (мікрорівень) та індивідуальної безпеки (нанорівень), де визначальною стає безпека окремої людини.

В економічній літературі є й інші підходи до розуміння рівнів безпеки. Так, Б.О. Язлюк вважає, що необхідно виокреmlювати три взаємозалежні горизонтальні рівні безпеки та її забезпечення, такі як забезпечення (гарантування) безпеки особистості; забезпечення (гарантування) безпеки суспільства; забезпечення (гарантування) безпеки держави [31, с. 151], які він графічно моделює у вигляді конкретних взаємозв'язків. Такої позиції притримуються й інші економісти [16, с. 400; 22, с. 36]. Зокрема, Є.Б. Ніколаєв констатує, що ці три рівні відображають специфічні параметри і ситуації функціонування соціально-економічної системи, такі як 1) соціальна безпека держави – зайнятість і ринок праці, безробіття, екологічна та техногенна безпека, епідеміологічна ситуація, демографічна ситуація, трудова міграція, соціально-трудова відносина; 2) соціальна безпека суспільства – соціальне середовище і соціальне страхування, гендерна політика, запобігання і розв'язання трудових конфліктів, боротьба з бідністю, етнонаціональні та релігійні відносина, виховання патріотизму; 3) соціальна безпека людини (якість і рівень життя) [16, с. 400].

На макро- і мікрорівнях соціальної безпеки зупиняється О. Білоус, який під соціальною безпекою розуміє «надійну захищеність життєво важливих інтересів соціальних суб'єктів на макро- та мікрорівнях, збереження і розвиток людського потенціалу, підтримку ефективного стимулювання діяльності людей, систем їхньої соціалізації та життєзабезпечення, невмирущих цінностей, моральності [5, с. 224].

Проте такі підходи не враховують регіональний і локальний рівні як ієрархічні рівні як безпеки загалом, так і соціальної безпеки. На наш погляд, соціальна безпека – це широке поняття, яке включає в себе комплекс заходів щодо соціального захисту всіх ланок і суб'єктів господарювання економічної системи, починаючи від громадянина, підприємств і закінчуючи державою. У процесі дослідження соціальної безпеки необхідно враховувати ієрархічну декомпозицію, яка обґрунтовує взаємозалежність

окремих її рівнів. В основу формування ієрархії рівнів соціальної безпеки покладено ступінь ідентичності та протилежності інтересів на кожному рівні і необхідність механізмів їх вирішення найбільш прийнятним шляхом.

Тому соціальну безпеку у суспільстві доцільно розглядати на таких рівнях, як нанорівень (соціальна безпека особи); мікрорівень (соціальна безпека підприємства); мезорівень (регіональна соціальна безпека); макрорівень (національна соціальна безпека).

У науковій літературі сьогодні виникають нові напрями дослідження соціальної безпеки. Так, Є. Жадан досліджує соціальну безпеку міста, під якою розуміє «стан захищеності громадянина та міста загалом, що досягається синергічною єдністю зусиль держави, населення та самоврядних органів у напрямі ідентифікації та зменшення загроз стабільності розвитку соціально орієнтованого міста» [7, с. 12]. А.А. Халецька розглядає соціальну безпеку міста як важливий продуктивний чинник, який впливає на ефективність місцевої економіки і здатний її підвищити [26]. Цю позицію поділяє В.Н. Підгірна, проте вона, на наш погляд, помилково стверджує, що соціальна безпека міста є пріоритетним складником національної безпеки України [18]. Соціальна безпека міста як територіального утворення може розглядатися як складник регіональної соціальної безпеки.

Складником регіональної соціальної безпеки, на наш погляд, доцільно вважати соціальну безпеку сільських територій, під якою В.Д. Зеліско розуміє «такий стан їх економічної безпеки, що в змозі захистити соціальні інтереси сільського населення та сприяти сталому розвитку сільської соціальної інфраструктури, базових систем життєзабезпечення у відповідності до потреб науково технічного прогресу із збереження навколишнього середовища» [9, с. 23].

Соціальна безпека залежить від соціальної політики держави, яка є гарантією захищеності соціальних інтересів особи, суб'єктів господарювання, суспільства та держави (на національному та регіональному рівнях) від внутрішніх і зовнішніх загроз. Забезпечення (гарантування) соціальної безпеки на всіх рівнях є пріоритетним завданням соціальної політики держави.

З огляду на ієрархічну декомпозицію соціальної безпеки в науковій літературі найбільше наукових публікацій стосується дослідження соціальної безпеки на рівні держави та на рівні окремої людини (населення), а також на регіональному рівні. Значно менше досліджується соціальна безпека на рівні суб'єктів господарювання.

Соціальна безпека держави як складник національної безпеки визначається як «стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх та зовнішніх загроз» [1, с. 214]. Таку ж позицію відстоюють Н. Коленда [12, с. 142], С.Л. Воробйов, Т.П. Крупельницька та А.І. Сухору-

ков [25, с. 52], звертаючи увагу, що соціальна безпека, з одного боку, визначається рівнем соціального захисту і соціальної політики, які спрямовані на попередження соціальної напруженості у суспільстві, а з іншого – відображає і характеризує результативність і ефективність соціального захисту.

На думку В.А. Гошовської, існує тісний органічний зв'язок між соціальною безпекою, з одного боку, і соціальним розвитком і соціальними відносинами – з іншого. Автор слушно зауважує, що без наявності розвинених соціальних відносин не може бути стабільної соціальної безпеки людини чи суспільства, а соціальна безпека відображає значною мірою рівень зрілості процесів соціального, суспільного розвитку [24, с. 71].

Фактично більшість визначень соціальної безпеки на макрорівні стосується, з одного боку, стану та рівня захищеності соціальних інтересів людини і суспільства, а з іншого – результативності та ефективності заходів соціальної політики (соціального захисту), яка є гарантією захисту інтересів людини і суспільства у соціальній сфері.

Соціальна безпека регіону, особливості її забезпечення, важливість економічного складника зумовили дослідження соціальних загроз і проблем на рівні регіону через призму соціально-економічної безпеки регіону [2; 30], яка є «наслідком сукупного впливу зовнішніх і внутрішніх умов і ресурсів, що забезпечують сталий розвиток суспільства і підвищення якості життя його членів. Її складники сприяють ефективному динамічному зростанню, здійсненню належної реструктуризації галузей, їх здатності задовольняти потреби суспільства, держави, індивіда, забезпечувати конкурентоспроможність на зовнішніх і внутрішніх ринках, що гарантує захист від різного роду ризиків, загроз і втрат» [2, с. 98]. Соціально-економічна безпека регіону – це такий стан регіону, за якого «наявні можливості захисту його території від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів та сталою, стійкого розвитку, у якому базову роль відіграють 1) фундаментальна економічна основа (регіональна економіка); 2) правовий захист прав і свобод людини, соціальних інтересів особи і забезпечення соціальних стандартів та гарантій» [3, с. 20]. Соціально-економічна безпека на рівні регіону забезпечується і гарантується лише за умови, що враховуються інтереси всіх суб'єктів регіонального розвитку: бізнесу, галузей, міст, районів і населення.

Кожний часовий період формування соціальної безпеки регіону має свої особливості планування та організації, зокрема, сьогодні до таких особливостей віднесемо забезпечення територіальних інтересів населення (із врахуванням загроз у східних регіонах України); подолання загроз суб'єктивно-функціонального порядку, які зумовлені прорахунками регулювання; по-

силення загроз впливу інтеграційних та глобалізаційних процесів, що вимагає розроблення відповідних заходів стабілізації на рівні регіональної політики [8, с. 36].

Соціально-економічний механізм господарювання в країні, який є основою економічної, а відповідно і національної безпеки, формує рівень соціальної безпеки як у країні, так і в регіонах. Регіональний підхід до дослідження соціальної безпеки має важливе значення, оскільки регіони в Україні характеризуються різним рівнем соціально-економічного розвитку, що безпосередньо відображається на рівні соціальної безпеки. Разом із тим регіональна соціальна безпека відображає як соціальну політику держави загалом, так і регіональну соціальну політику. Чинниками, що зумовлюють необхідність активізації соціальної політики в сучасних умовах у регіонах, є низькі показники рівня і якості життя населення, низькі місця України в рейтингах за індексом людського розвитку, демографічна криза, високий рівень тінізації відносин у соціальній і трудовій сферах, значне розшарування населення за рівнем доходів [8, с. 79].

Дослідження стану соціальної безпеки на рівні підприємства в сучасному ринковому нестабільному середовищі є також надзвичайно важливим. Таке дослідження має «здійснюватись із метою забезпечення стійкої діяльності підприємства, мінімізації втрат і збереження контролю над його власністю, а також для забезпечення задоволення матеріальних і нематеріальних потреб працівників та реалізації інтересів підприємства» [1, с. 215].

В економічній літературі є теоретичні підходи, згідно з якими соціальна безпека підприємства розглядається як функціональний складник економічної безпеки [15; 21], оскільки саме соціальна безпека на мікрорівні гарантує працівникам підприємства належний рівень доходів та їх зростання, а також гідні умови праці та відпочинку. І.В. Венглюк вважає, що соціально-економічна безпека підприємства – це «стан підприємства, за якого забезпечується ефективне використання матеріальних та нематеріальних ресурсів підприємства, збереження та розвиток людського потенціалу з метою подальшого соціального та економічного розвитку з урахуванням можливих загроз задля їх уникнення» [4, с. 228]. Деякі науковці підходять до соціальної безпеки підприємства через призму профспілкових угод, колективних договорів, партнерських відносин між працівниками і керівництвом підприємства, які визначають соціальний захист працівників і рівень соціальної безпеки та реалізують інтереси підприємства [14, с. 70]. О.І. Іляш пропонує розуміння соціальної безпеки підприємства як стану взаємозв'язку людських, корпоративних ресурсів і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне використання персоналу для стабільного його

функціонування та динамічного соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним загрозам [11, с. 58].

Загалом серед науковців відсутній єдиний підхід до розуміння соціальної безпеки суб'єктів господарювання, проте більшість визначень стосується (як і на макрорівні) або стану захищеності підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз, або системи соціально-економічних заходів, які здійснюються на підприємстві і спрямовані на забезпечення гідних доходів працівників, прийнятних умов праці і відпочинку та підвищення рівня життя.

Дослідження соціальної безпеки людини є також важливим, оскільки «мірилом соціальної безпеки є індивід і можливість його гідного існування, вільного розвитку і забезпечення його ієрархічних потреб як умови такого розвитку» [22, с. 37]. Д.В. Зеркалов вважає, що «соціальна безпека являє собою стан захищеності особистості, соціальної групи, спільноти від загроз порушення їх життєво важливих інтересів, прав, свобод», при цьому він звертає увагу, що соціальна безпека є дуже важливим складником національної безпеки [10, с. 4]. «Соціальна безпека людини, – стверджує П.І. Шевчук, – це певний стан життєдіяльності, убезпечений комплексом організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на реалізацію соціальних інтересів, формування сприятливої демографічної ситуації, збереження генофонду держави і трансформацію трудових ресурсів відповідно до ринкових вимог» [29, с. 108]. В.А. Гошовська зауважує, що соціальна безпека як людини, так і суспільства визначається зрілістю соціальних відносин у суспільстві, станом соціального захисту та рівнем соціальної безпеки у суспільстві [24, с. 71].

Висновки. Отже, соціальна безпека є багаторівневою системою. Ми погоджуємося з думкою Н.М. Крауса, який стверджує, що соціальна безпека як система на сучасному етапі розвитку не є цілісною, організованою, керованою, здатною пристосовуватися до змін зовнішнього середовища [13, с. 191]. Соціально-економічна нестабільність, зростання соціальної напруженості в українському суспільстві свідчать про низький рівень забезпечення соціальної безпеки у суспільстві, причому на всіх її рівнях. Це вимагає посилення державного регулювання як економічної, так і соціальної сфери, оптимізації державного управлінського апарату, розроблення науково обґрунтованої стратегії соціально-економічного розвитку. Саме від вирішення соціальних проблем на всіх рівнях соціальної безпеки – від макрорівня до нанорівня – залежить рівень соціальної стабільності у суспільстві, якісний рівень життя населення, а також створення реальних передумов для подальшого економічного розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонюк П.П. Теоретико-концептуальні підходи до поняття «соціальна безпека» підприємства : характеристики, переваги, недоліки / П.П. Антонюк // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер. : Економічні науки. – 2013. – № 1. – С. 214–219.
2. Антошкін В.К. Рівень і якість життя населення регіонів та їх вплив на соціально-економічну безпеку / В.К. Антошкін // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. – № 1. – С. 95–99.
3. Антошкін В.К. Сутність соціально-економічної безпеки регіонів та її зв'язок з національною безпекою держави / В.К. Антошкін // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. – № 3. – С. 17–23.
4. Венглюк І.В. Становлення соціально-економічної безпеки підприємства / І.В. Венглюк // Економічний вісник Донбасу. – 2013. – № 3. – С. 226–230.
5. Глобалізація та безпека розвитку: монографія / О.Г. Білорус, Д.Г. Лук'яненко та ін. – К.: Вид-во КНЕУ, 2001. – 733 с.
6. Горин В. Соціальні гарантії в системі соціальної безпеки держави / В. Горин // Світ фінансів. – 2013. – № 2. – С. 69–80.
7. Жадан Є. Дослідження категоріального апарату у сфері управління соціальною безпекою міста / Є. Жадан // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2014. – Вип. 4. – С. 3–15.
8. Завора Т.М. Реформування регіональної соціальної політики в контексті забезпечення соціальної безпеки / Т. М. Завора, О. В. Чепурний // Економічний простір. – 2013. – № 76. – С. 70–80.
9. Залізко В.Д. Соціальна безпека сільських територій: проблеми та перспективи / В.Д. Залізко // Агросвіт. – 2014. – № 11. – С. 21–27.
10. Зеркалов Д.В. Социальная безопасность: монография. – К.: Основа, 2012. – 530 с.
11. Ляш О.І. Наукові передумови ідентифікації категорії «соціальна безпека регіону» / О.І. Ляш // Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Економічні науки – 2010. – Вип. 7. – Ч. 3. – С. 37–62.
12. Коленда Н.В. Сутність механізму забезпечення соціальної безпеки населення / Н.В. Коленда // Економічні науки. Сер. : Економіка та менеджмент. – 2012. – Вип. 9(1.1). – С. 140–149.
13. Краус Н.М. Соціальна безпека на різних рівнях економічної агрегації / Н.М. Краус // Економіка і регіон. – 2013. – № 5. – С. 189–193.
14. Лугова В.М. Соціальна безпека як ключова підсистема безпеки підприємства / В.М. Лугова, Т.В. Голубева // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2011. – № 10. – С. 69–72.
15. Ляшенко О. Соціально-економічна безпека суб'єктів господарювання за умов глобалізації / О. Ляшенко // Вісник ТНЕУ. – 2007. – № 5. – С. 357–359.
16. Ніколаєв Є.Б. Проблематика соціальної безпеки в контексті навчального курсу «Соціально-економічна безпека» / Є.Б. Ніколаєв // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. праць. – Х.: ХНУ ім. Каразіна. – 2011. – Вип. 17. – С. 399–404.
17. Пастернак-Таранушенко Г.А. Економічна безпека держави / Г.А. Пастернак-Таранушенко. – К.: Ін-т держ. упр. і самоврядування при КМ України, 1994. – 112 с.

18. Підгірна В.Н. Соціальна безпека як пріоритетна складова національної безпеки України / В.Н. Підгірна, А.І. Магальяс [Електронний ресурс]. – Режим доступу : nauka.kushnir.mk.ua/?p=26844.
19. Підлипна Р.П. Теоретико-методологічні основи соціальної безпеки / Р.П. Підлипна // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. – 2015. – Вип. 1(1). – С. 97–100.
20. Подольська Є.А. Новий сенс й інноваційні способи забезпечення соціальної безпеки / Є.А. Подольська, П.О. Назаркін // Вісник Одеського національного університету. Серія : Соціологія і політичні науки. – 2015. – Т. 20. – Вип. 2. – С. 19–25.
21. Савіна Г.Г. Гармонізація інтересів підприємства в кризових умовах як основа забезпечення його соціально-економічної безпеки / Г.Г. Савіна, О.І. Зайцева // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – № 4. – Т. 1. – С. 229–231.
22. Сиченко О.О. Соціальна безпека в системі національної безпеки держави / О.О. Сиченко // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер. : Державне управління. – 2012. – Т. 186. – Вип. 174. – С. 34–38.
23. Скуратівський В.А. Основи соціальної політики / В.А. Скуратівський. – К. : Вид-во МАУП, 2002. – 200 с.
24. Соціальна держава: український вибір / за ред. В.А. Гошовської; вид. друге. – К.: ЦПСД, 2007. – 337 с.
25. Сухоруков А.І. Методичні рекомендації щодо оцінки рівні економічної безпеки України / А.І. Сухоруков, С.Л. Воробйов, Т.П. Крупельницька. – К.: Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2003. – 63 с.
26. Халецька А.А. Формування державної політики соціального захисту населення в умовах макроекономічної рівноваги : автореф. дис. ... д-ра держ. упр. : 25.00.02 / Халецька А.А.; РВПСУ НАН України. – К., 2010. – 42 с.
27. Шахматова Т.А. Тенденції формування та розвитку системи забезпечення соціальної безпеки національної економіки / Т.А. Шахматова // Університетські наукові записки. – 2014. – № 4. – С. 249–256.
28. Шахматова Т.А. Теоретичні засади визначення категорії «соціальна безпека» національної економіки / Т.А. Шахматова // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2013. – № 3. – С. 72–77.
29. Шевчук П.І. Соціальна політика / П.І. Шевчук. – Львів: Світ, 2003. – 400 с.
30. Язлюк Б.О. Стратегії модернізації як напрям інноваційного підвищення соціально-економічної безпеки та подолання асиметрії регіонів / Б.О. Язлюк // Інноваційна економіка. – 2013. – № 3. – С. 149–153.
31. Язлюк Б.О. Теоретичні основи сутності та змісту соціально-економічної безпеки / Б.О. Язлюк // Економічний аналіз. – 2014. – Т. 16(1). – С. 149–154.